

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת וילך

א. משך חכמה

פרק מז', פסוקים ב', ד', ה':

ספורנו

מח

שָׁאֵמַר זֶה אֱלֹא עֲלִידָי, שְׁנַתְּנָן לִי אוֹתָךְ וְאֵת
שְׁנֵי פְּנֵיךְ יַחַדְּו¹⁰.

(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי כְּנֵיךְ הַנּוֹלָדִים לְךָ וְ...
לִי הֵם. שְׁאוֹתֶם לְבָדָם נָתַן לִי
יַחַדְּו עִמָּךְ¹², כְּעֵינֵינוּ "רָאָה פְּנֵיךְ לֹא פָלְאִיתִי
וְהִנֵּה הִרְאָה אֶתִּי אֱלֹהִים גַּם אֶת זַרְעֶךָ"¹³
(פסוק יא).

1. לעומת "וישתחו ישראל" (מזלא) - לה'
(כאן כפרש"י). 2. שכוחותיו לא עמדו לו
לקום, ואף לשבת היה צורך ל"וייתחזק". 3.
לעומת "וישב", בבחינת לא זו אף זו.

ד

4. הכוונה להבטחת ה' (לעיל לה יאיב):
"פרה ורבה, גוי וקהל גויים יהיה ממך...
ואת הארץ... לך אחננה ולזרעך אחרך...".
רבינו מראה (ע"י דיבור המתחיל) כי גם שם
("קהל גויים") וגם בפסוקנו ("קהל עמים"
המתחיל לנבואה ההיא) קהל העמים/גויים
קשור בהבטחת ירושת הארץ. 5. עם שובו
ארצה מבית לבן. 6. הוא ה"גוי", לבד מ'קהל
גויים'. וכדברי רש"י שם. 7. ומכיון שכבר
הובטחה לו ארץ כנען, יוצא שמה שהוזכרה
שם בהמשך ל"קהל גויים" ההבטחה "לך
אחננה" פעם נוספת אינה לגופה אלא לענין

של ה"קהל עמים". 8. ובלשון האב"ע: והנכון
בעיני שאמר: השם אמר לי כי ארץ כנען תהיה
לזרעי אחוזת עולם, ואני אתן לך בנחלת הארץ
הבכורה, ויקחו אפרים ומנשה חלקם בארץ
כאשר יקח ראובן ושמעון שהם הגדולים
מבני. 9. וכן כפרש"י: למדנו שעמיד אחד
משבטי ליחלק, (...ליטול חלק בארץ איש
כנגדו...) ועתה אותה מתנה אני נותן לך.
לדעת רבינו, מלכתחילה הקב"ה דיבר על
מנשה ואפרים שהם "קהל", ועיין בהערה
הבאה. 10. מאחר ולא נולדו ליעקב עוד 'קהל
עמים', מוסב זה על אלה שהגיעו אליו בבת
אחת כ'קהל', הרי אלה שני בני יוסף, כי שאר
הנכדים (שאמנם רבים - 'קהל' - היו) הגיעו
לו אחד אחד. לעומתם יוסף 'נולד' מחדש
יחד עם 'קהל' בניו בבת אחת, וכפירוש רבינו
בפסוק הבא.

ה

11. וקשה לרבינו מדוע היולדם בארץ מצרים
מחד, והיולדם לפני בואו של יעקב מאידך,
מהוים סיבה להכרתם כבניו של יעקב בענין
ירושת הארץ. 12. כלומר, רק כאן נתקיים
"קהל גויים" ש'נולד' ליעקב, (ועיין פסוק ד).
13. ובזה מובן מקומו של פסוק יא כהקדמה
לקביעת יעקב אודות מנשה ואפרים בירושת
הארץ כשני שבטים. שהרי אחרת, מקומו של
פסוק זה הוא בזמן פגישת יעקב את יוסף
לפני שבע עשרה שנה. רבינו מפרש "גם"
("גם את זרעך") = יחד עם, בעת ובעונה
אחת.

פסוק

1. מה אחד פרשנו בדברו על פסוק ב'?
2. איך פרשנו מסביר את: "קהל עמים"?
3. פרשנו מסביר כי יעקב מדע כי קיבל אחד את יוסף
יחד עם שני בניו, למה זה חשוב לו?
4. איך לפי זה מצורפים אפרים ומנשה כמו ראובן ומשון?
5. איך הוא מפרש: "ואם" כאן?

ב. תוספת ברכה .

פרק מז' פסוק כה' :

ויהי יעקב (מ"ז כ"ח)

פירש"י, למה פרשה זו סתומה (בלא הפסק מקום חלוק בתורה בין פרשה ויגש לפרשה ויחי) כמו שנהוג בכל התורה בין פרשה לפרשה, לפי שכיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, עכ"ל. ולכאורה אין זה מבואר, דלפי זה הי' דרוש להיות סתום בין פרשה ויחי לפרשה שמות, כי בסוף פ' ויחי מת יעקב ובתחלת פרשה שמות התחיל השעבוד, אבל כאן בפרשה זו עדיין חי הי' ואין רמז לשעבוד. וצריך לומר, משום דכיון דפרשה שמות הוא תחלת הספר, מחויב שם הדין להיות בשיעור פתוחה, ואין זה נדחה מפני רמז אגדי, אבל בין פרשה לפרשה אין עיכובא לזה, מפני שכל פרשיות שבספר אחד נקראו על שם הספר, כמו שרגילים הראשונים לציין פסוק באחד מפרשיות השבוע מקום מוצאו על שם הספר, ומציינים בראשית, י' כ' ל' וכו'.

וגם י"ל בטעם הדבר שהסתומה כאן ולא בריש שמות, משום דכל זמן שאדם חי אי אפשר לומר שמספר שנות חייו הוגבל כך וכך, יען כי מי יודע כמה יחי' עוד, אבל כשמונין קץ למספר שנות חייו מתבאר, דיותר לא יחי' עוד, ומכיון דכתיב כאן ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה, מתבאר דיותר מזה לא יחיה עוד, משום דאי לא הכי, מניין ידוע שמספר שני חייו כולם כך וכך, ואפשר שיחי' עוד, ומכיון דכתיב ויהי ימי חייו כך וכך, מתבאר דמספר זה הוא קץ שנותיו, ונחשב עתה כנפטר, ופטירתו גרמה להתחלת חשבון השעבוד.

תוספת

1. לכאורה מה כאלף הקושי?
2. מהי תוספת פרשנו לקושי זה?
3. היש תוספת אפשרית אחרת?

* * *

ג. תועלויות להרלב"ג .

פרק מז' פסוק לא' : ויאמר השבעה די וישבע לו :

די (5) ראוי לאדם כשיסתדל במליאות דבר מה לריך אליו שיטעה זה בלופן מהקיום ויכל לבטוח בטחון שלם שכבר ימצא לו הענין שהוא בעת לרכו אליו כי לולי זה אולי יהיה ההסתדלות שהוא לבטלה ולזה תמצא שיטעב לא הסתפק במאמר יוסף לו שיטעה כדברו אבל ראה פס זה שיטעב לו :

תוספת

1. לכאורה מה הקושי?
2. מה רצונו "אדם ויתדף"?
3. היש תוספות אחרות לכך?

* * *

ד. אור החיים .

פרק מא' פסוק יח' :

ישים אביו ביד ימינו, ודרך ב' שבכונת המקון שכל את ידיו לשום ימינו על ראש הצעיר, לזה אמר לו בתחלה אם כוננתו היא לחשבו פי לקחם אביו בידו הבכור לימינו של יוסף אמר לא כן אבי כמו שאמה חושב פי זה הבכור, ואם אמה יודע פי סדורים הבכור לימינו וגו' אלא שאמה מונע ימינו מהבכור לזה אמר שים ימינו על ראשו פרוש למה תמנע הטובה מבעליה, וכבר ידעת מה שגורם דבר זה :

יח) ויאמר יוסף וגו' לא כן אבי טעם שהאריך כל אלה הדברים לא כן אבי פי זה הבכור וחזר עוד לומר שים ימינו וגו' :

הנה נסתפק יוסף באחד מב' דרכים, הא' הוא שחשב יעקב פי הבנים היו לקוחים ביד יוסף בשעת ברכה וידוע הדבר פי יקח בימינו הבכור ובשמאלו הצעיר וכפי זה יהיו לפני יעקב הבכור לשמאלו והצעיר לימינו, ואשר על כן שכל את ידיו פי מנשה הבכור ואותו

1. מה קושי מצא כאן פרשנו?
2. שתי בעיות מצא פרשנו כאן, התוכל להסבירן?
3. מה חשב יוסף ולאומתו מה חשב יעקב?
4. איך לבסוף שכנע יעקב את יוסף?

* * *

כי זה הבכור שיום ימינו. כי

היה דבר ברור אללס שיש ליד ימין מעלה ויתרון על השמאל, והזכרה הניתנת ציד ימין יותר נכבדת, ומזה אנו למדים כמה היו מדקדקים קדמונינו הקדושים בענין הזכרה, כי היו יודעים שכל דברי המצרך ומעשיו יעשו רושם על המבורך, ובפרט ברכת יעקב שהיתה נבואה, ולא כפל דבר מכל הבטחותיו ארצה: (יש) וימאן אביו. כבר כתבנו למעלה (ל"ט ח') ההבדל שיש בין לשון מיאון ללשון לא אבה, ועל פיו תבין למה אמר כאן וימאן ולא אמר ולא אבה, כי לא היה יעקב מואס במנשה חלילה להיותו גרוע לפניו מאפרים אלא היה אוהב את שניהם בשוה, ואילו הדבר תלוי בבחירתו אין ספק שהיה עושה כרצון יוסף בנו חביבו, לשום את ימינו על ראש מנשה, אולם כבר ראה נבואה שעתיד אפרים להתגדל יותר ממנשה, ולזה הוברת לשום את ימינו עליו. ושמענו מזה שאין הטובות נמשכות מברכת המצרך, אלא הברכה מסובבת מן הטובות ההמה, כלומר אין ביכולת הנביא לצרף למי שאינו הגון, ואף אם יברכהו ברכתו לא תעשה פירות, כי הכל ציד ה' שהוא המצרך האמיתי, כדרך ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ו' כ"ז), אולם כשידע הנביא שהמצרך עתיד להתגדל או לפרוך לרוב או להתעשר וכדומה, אז יברכהו בטובות ההמה, כדי שהאיש ההוא יתן תמיד אל לבו מה שעתיד לבא אליו ויתחזק בטחונו אל ה', ויתקן מעשיו באופן שלא תאבד ממנו הטובה ההיא בשביל עוונותיו: ידעתי בני ידעתי. ידעתי כי איש חכם אתה והבאת אותם כסדר לפי ימינו ושמאלי, מפני שאתה סבור שאישי ימיני על הבכור, אבל אני מתכוין לתת ימיני על הלעזר שהוא לימיני: גם הוא יהיה לעם. היא ידעה אחרת, שגם זה ידעתי שאף מנשה יהיה

לעם, שאם לא כן לא הייתי מצרך את שניהם ברצון הזרע, ולכוונה זו אמר אחר כך וידגו לרוב בלשון רבים מוסב על שניהם: וגם הוא יגדל. זהו ענין אחר, ואינו אחד עם רצון הזרע, אלא פירושו שיעלו בני בניו לגדולה ונשיאות וכן מלינו גדעון ויפתח שהיו מזרע מנשה, ולכוונה זו אמר בברכה ויקרא בהם שמי, כי להיותם בעלי שם וגדולים בארץ יתכבד על ידם שם האבות שילאו מהם: ואולם. ואלא, כלומר אבל נוסף על זה ידעתי גם ענין אחר, והוא: אחיו הקטן יגדל ממוצרו. כי ממנו ילאו מלכים בישראל, ויהושע בן נון משרת משה: וזרעו יהיה מלא הגוים. זה לעומת מה שאמר במנשה גם הוא יהיה לעם, שהוא על רצון הזרע, אולם לא הוסיף מלת ממנו ברצון הזרע, כמו שאמר בענין הגדולה, כי בחומש הפקודים מלאנו שבט מנשה מרובה באוכלוסין משבט אפרים ב' פנחס, ואף על פי שבפרשת במדבר היו בני אפרים מרובין מבני מנשה, מכל מקום אין יתרון לאחד על חבירו במספר הבנים, אבל עיקר היתרון הוא על הגדולה והשררה כמו שכתבנו. ואף על פי כן ראה להקדים את אפרים גם בעבור הזרע, מפני שלפה ברוח הקודש שעתיד שבט מנשה להחלק לשנים, כי חזיים יקחו נחלתם מעבר לירדן מזרחה, ולהיותם מסוורים ומחולקים לא יהיה ניכר בס רצון הזרע כ"כ כמו באפרים:

אלוף:

1. איך מבין פרשנו את סיבת התערבותם של יוסף בהנהגת אביו?
2. איך יחולו הברכות ומה צרכן ואי יוכל להוציא לאמן יחולו?
3. מה לפי זה כוחו של המצרך?
4. מה בדיוק "ידע" יעקב באומר לאת ליוסף?
5. איך מתמודד פרשנו עם הבדלי המספר של בני אפרים לאומת מנשה?
6. כמה תתבטא הברכה המיוחדת לאפרים?

* * *